

Kako istražujemo ideologije?

Treći deo

Prof. dr Bojan Vranić

bojan.vranic@fpn.bg.ac.rs

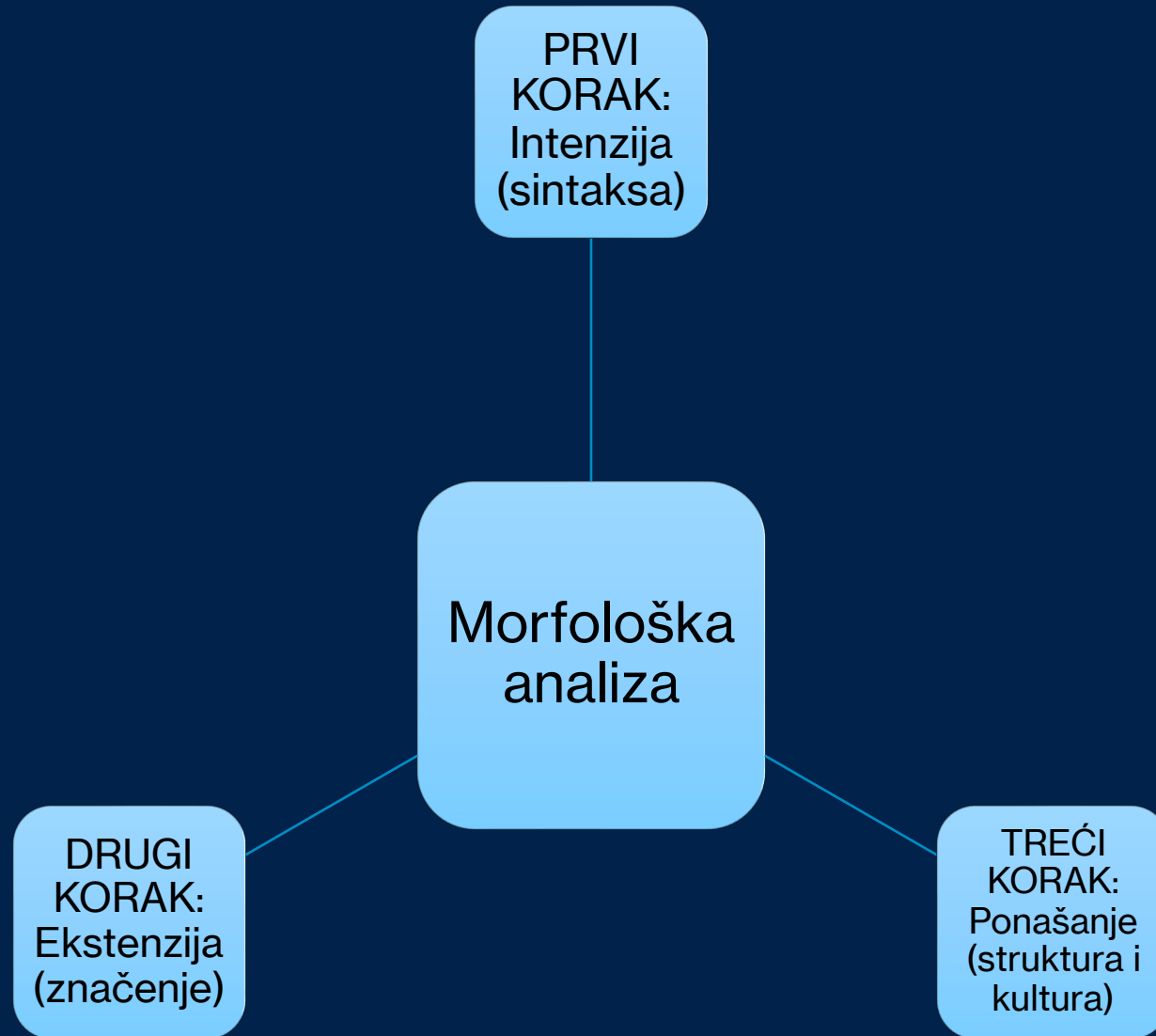
„Štaviše, politički pojmovi su koliko jedinice strukture toliko i jedinice značenja, budući da su oba večno povezana. Ta struktura ne sme biti ni utopljena ni pomešana sa strukturom samog jezika, već suštinski se oslanja na obrasce kulture i istorije. Stoga je važno da adresiramo morfologiju političkih pojmova, bez koje svako istraživanje ideologije ostaje fragmentirano.“

(Freedden, 1996: 51).

Morfološka analiza

- Majkl Friden – *Ideologies and Political Theory* (1996)
  - Značaj pojmovne analize
  - Ideologije su misaone aktivnosti (thought-behaviour”) – samo je *ponašanje* relevantno za analizu
  - Morfološka analiza – analitički postupak kojim se gradi ideologija pomoću pojmova (osnovne gradivne jedinice)
-

Morfološka analiza: pojmovi

Pojam je značenje (gramatičkog) predikata

“...je (jeste) x”

“je (jeste)” nije veznik već identitet (“ništa drugo nego”)

“Nema svetla da vodi me, do svetle zvezde Danice”

Danica je (ništa drugo nego) Venera.

Večernjača je (ništa drugo nego) Venera.

“Nema ko da vodi me, do svetle zvezde Večernjače.”

Klasteri – svojstvo pojmova da se povezuju sa drugim pojmovima

„Da bi se pojam politike učio razumljivim, moramo da prikažemo njegove kompleksne veze s mnoštvom drugih pojmova sa kojima je povezan; razjašnjenje pojma na taj način uključuje elaboraciju šireg pojmovnog sistema unutar kojeg je on impliciran. Pojam s ovim karakteristikama zvaćemo klasterni pojam.“ (Konoli, 2017: 78-79).

Morfološka analiza

- Problem redukcionizma klasičnih pristupa ideologiji
  - *Sloboda za oksforskog profesora nije isto što i sloboda za egipatskog seljaka* (I. Berlin)
    - Sloboda je univerzalno pravo
      - “ništa drugo nego **pravo** i ništa drugo nego **prirodno** i ništa drugo nego **univerzalno**”
    - Sloboda je nacionalno samoopredeljenje
      - ”ništa drugo nego **nacija** i ništa drugo nego **autonomna** i ništa drugo nego **pravo** i ništa drugo nego **demokratsko**”
-

Morfološka analiza: teorija i ideologija

Razlika između političke filozofije i ideologije (Friden):

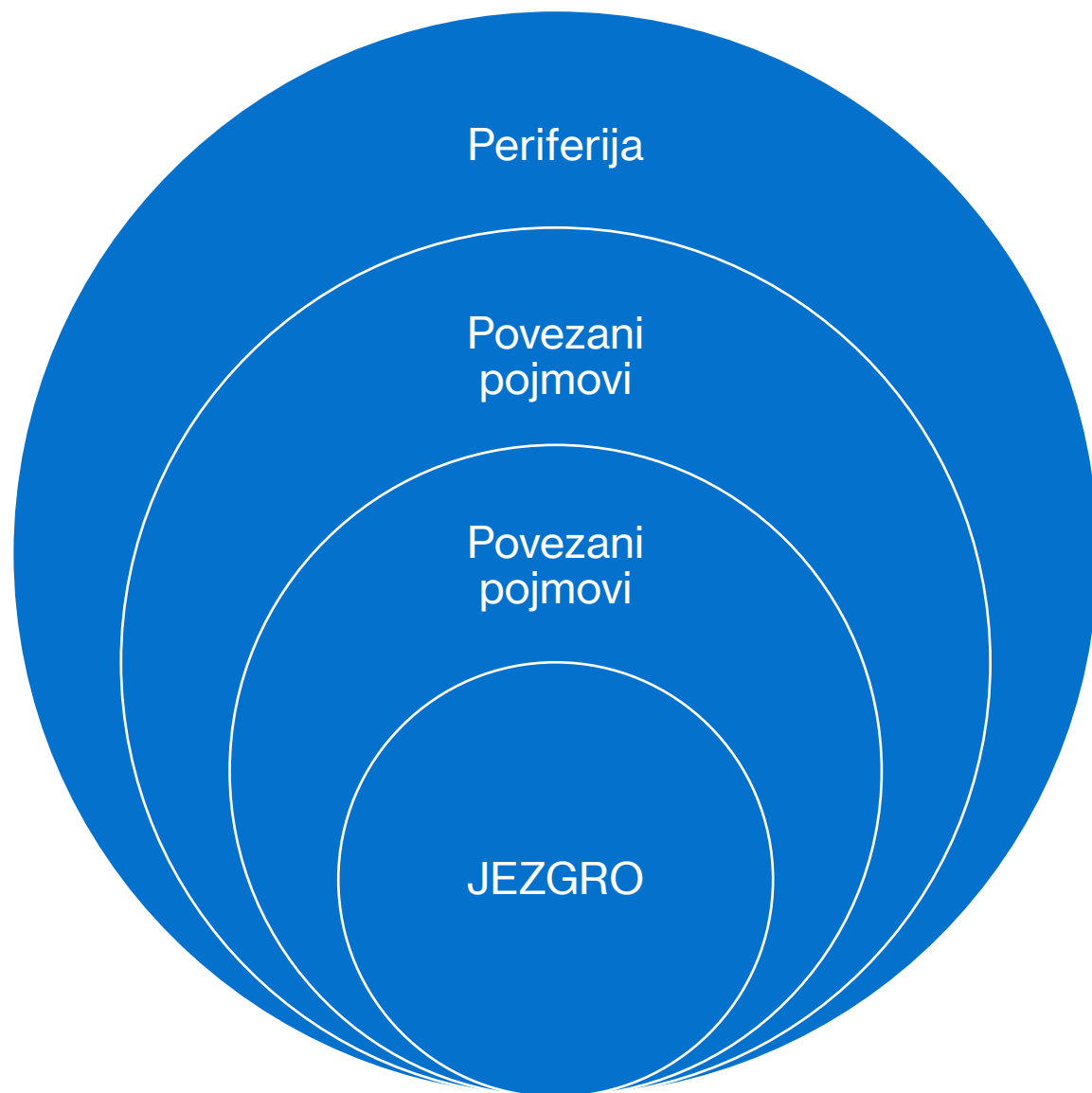
Ideologija ide dalje od racionalnosti u argumentaciji (prošireno značenje)

Ideologija se oslanja na obični jezik

Ideologija mora imati ubeđivački karakter

„Da zaključimo, ideologije kombinuju racionalne i emotivne debate bez ograničenja. One će biti brze u zaključivanju rasprave kada se racionalno ubeđivanje pokaže nedovoljnim. Neće biti toliko temeljne u istraživanju detaljnih implikacija argumenta. Na kraju, ideologije treba ponude pojmovne društvene mape i političke odluke, a to moraju učiniti jezikom koja je razumljiv i masama i intelektualcima, i amaterima i političkim profesionalcima.“ (Freedon, 1996: 30).

**KULTURA I
ISTORIJA**

Kritika morfološke analize

Opseg pojmova –
kriterijumi vrednosti
pojma ili klastera
pojmova

Istina ili laž
(tačno/netačno)

Friden: kultura i
istorija su opseg
ideoloških pojmova

Opravdanje

Kvajn: „Nauka kao celina
zavisi i od jezika i od
iskustva (...) Jedinica
empirijskog značenja
jeste celokupna nauka“.

Kritika morfološke analize

- (1) Svi i jedino momci su neoženjeni ljudi.
- (2) Nužno su svi i samo momci momci.
- (3) Nužno su svi i samo momci neoženjeni ljudi.

Kako znamo značenje?

- „Jačina uslova mogućnosti uzajamne zamene *salva veritate* menja se srazmerno razlikama u bogatstvu jezika kojim raspolažemo. Argument pretpostavlja da se bavimo jezikom dovoljno bogatim da sadrži prilog „nužno“, obrazovan tako da se istinito koristi onda i samo kada se primenjuje na analitički iskaz.“ (Kvajn)

Odnos ideologije i njene istine

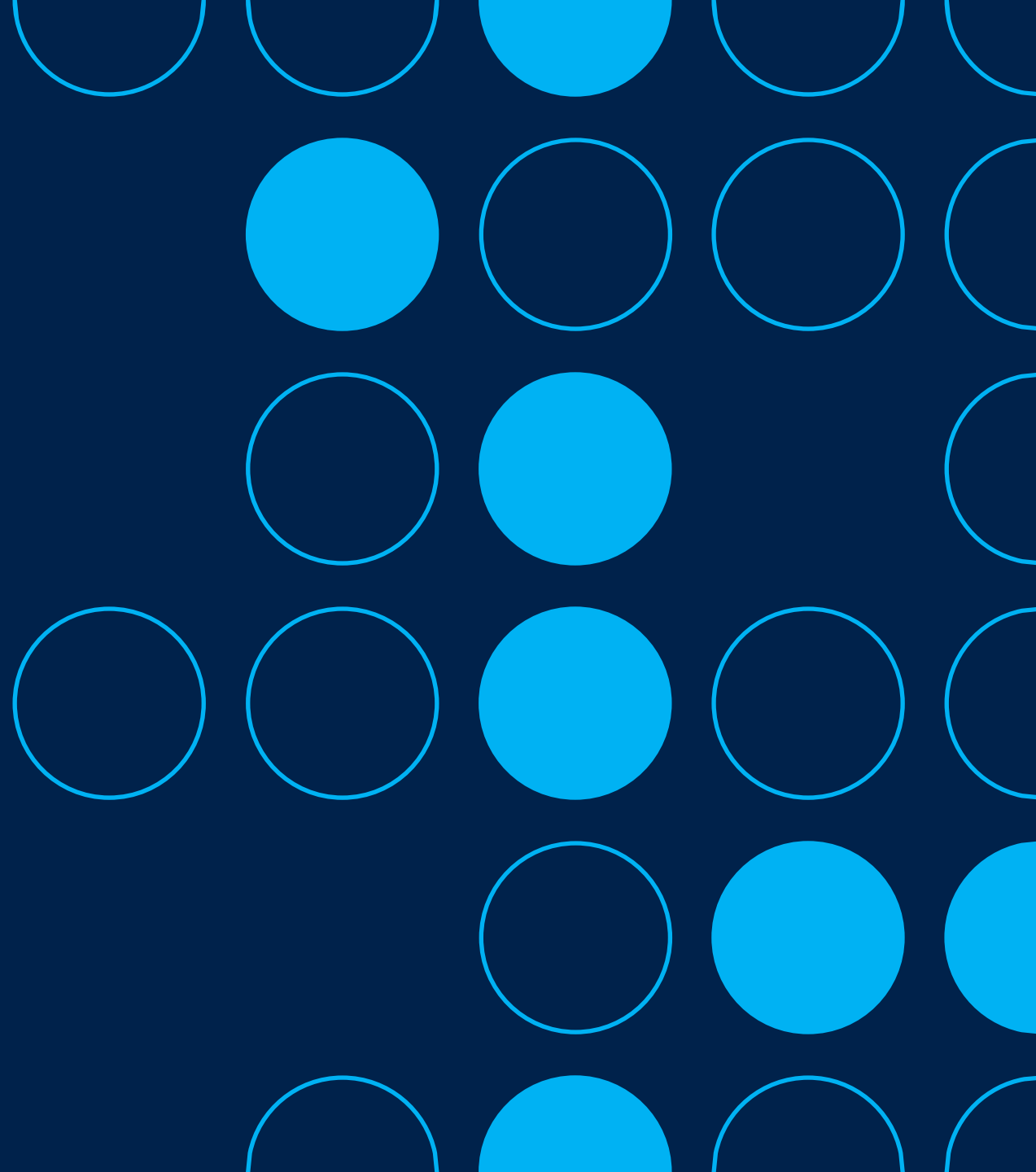
Kognitivna sinonimnost istorije,
kulture, i ideologija

Primer: Lav Trocki i širenje
komunizma u centralno-azijskim
regionima

Kvajnov kriterijum: kognitivna
sinonimnost je prevođenje, nije
redukcionizam

Kritika morfološke analize: epifenomeni

- Ideologije kao epifenomeni kulture ili istorije
  - Epifenomenalizam: mentalni događaji su uzrokovani fizičkim događajima, ali uzeti sami za sebe ne proizvode nikakvu posledicu ili možda mogu uticati na druge mentalne događaje
  - Primer: bol koju osećamo kada udarimo malim prstom o izvicu stola
-

Kritika morfološke analize: epifenomeni

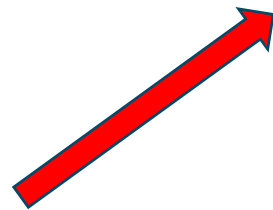
- Argument:
    - Briljantna naučnica Marija
    - *Iscrpna knjiga fizike*
    - Život u crno-beloj sobi
  - Marija izađe iz sobe i kaže: “Nebo je plavo.”
  - Da li je Marija nešto novo naučila?
-

Kritika morfološke analize

- Ideologija je epifenomen kulture i istorije
- Teza je da ona ne proizvodi posledice po svet oko nas
  - Nema empirijske potvrde da je to zaista tako!
- Kultura i istorija su epifenomeni ideologije

„Proleterijat je preuzeo smer političkog i ekonomskog života i ostvaruje svoj poredak. Svoj poredak, ne socijalizam, jer se socijalizam ne izražava nekim magijskim „neka bude“ (*fiat*): socijalizam je postajanje, razvitak društvenih momenata koji su sve bogatiji kolektivnim vrednostima. Proleterijat ostvaruje svoj poredak konstituišući političke ustanove koje garantuju slobodu tog razvoja, koje obezbeđuju trajnost njegove vlasti.“ (Gramši, 2017: 128).

- Problem: postojeća kultura/istorija nema dodirnih tačaka sa ideološkim promenama (nelogično!)

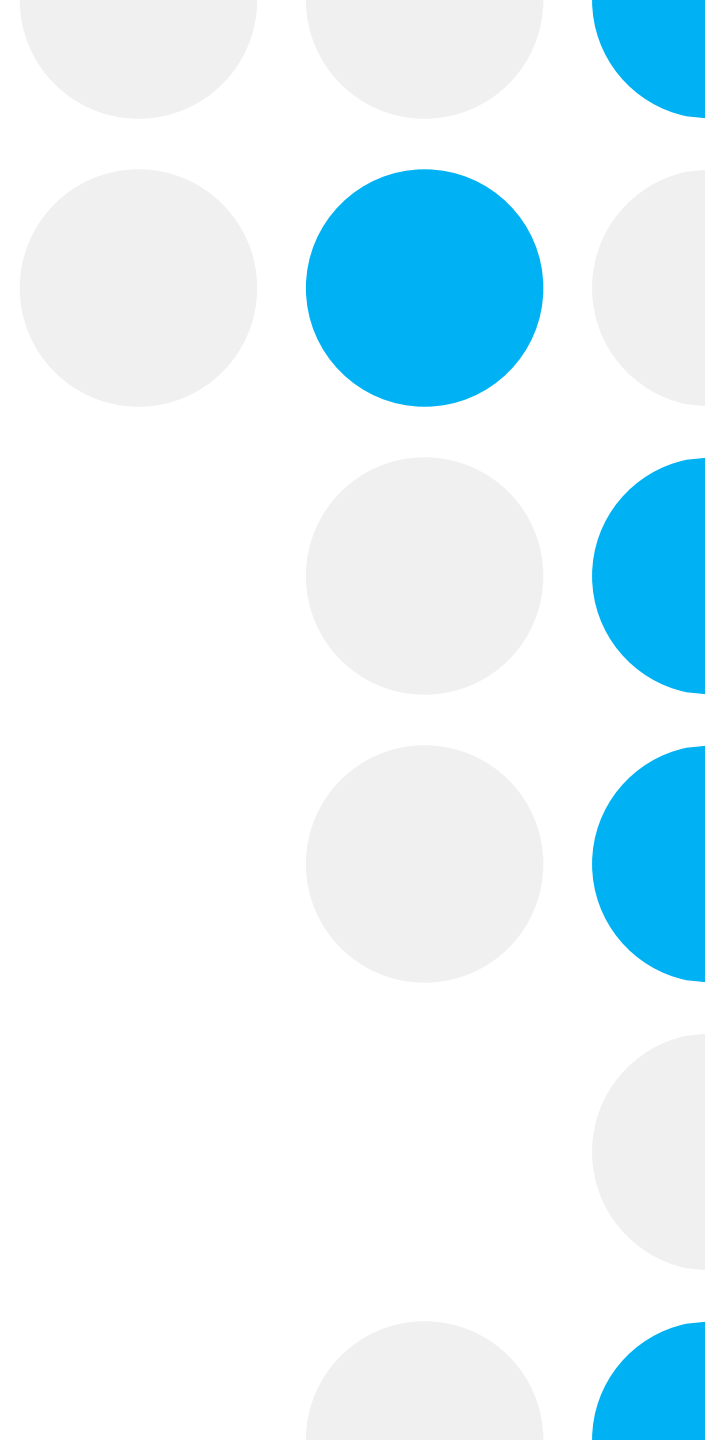

Tri stvari za danas

- Gradivne jedinice ideologija su **pojmovi**
- Morfološka analiza uključuje **kulturu i istoriju** u klaster ideologija
- Odnos značenja ideologije, kulture i istorije se zasniva na **epifomenalizmu**

Ispitna pitanja

1. Morfološka analiza i ideološki pojmovi
  2. Morfološka analiza: teorija, ideologija i postupak analize
  3. Kritika morfološke analize: opseg pojmova
  4. Kritika morfološke analize: epifenomenalizam
-

Hvala na pažnji!

bojan.vranic@fpm.bg.ac.rs

